

דף למנחה

ספר יהושע ד'-ח'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ד' - הקמת אבנים לזכרון מעמד הירדן.

פרק ה' - ברית מילה, חגיגת הפסח, יהושע ושר צבא ה'.

פרק ו' - כיבוש יריחו.

פרק ז' - המלחמה הראשונה בעי, המעילה בחרם.

פרק ח' - המלחמה השנייה בעי וכיבושה.

לימוד מעמיק

כיבוש יריחו ומלחמות העי

מיד לאחר הכניסה לארץ, יהושע ועם ישראל כובשים שתי ערים: יריחו והעי. בשיעור נשווה בין כיבוש יריחו וכיבוש העי ונבין את המסר החינוכי-תיאולוגי שהנביא מנסה להעביר לנו.

מבוא - כיבוש הארץ כמסר תיאולוגי

בספר יהושע הריאליה המקראית תופסת מקום מרכזי. לעומת ספר דברים למשל, שעוסק במצוות ובהכנה לכניסה לארץ הכוללת אזהרות וכריתת ברית, נדמה לרגע שספר יהושע מדגיש את הצד הריאלי של כיבוש הארץ: מלחמות, כיבושים, רשימות, חלוקת נחלות ועוד. אלא שבחינה נוספת של תיאורי הכיבוש מגלה שמה שעומד לנגד עיני הנביא הוא לא רק הריאליה, אלא גם, ואולי בעיקר התיאולוגיה: המסר הדתי שעומד מאחורי כיבוש הארץ.

בשיעור זה נבחן את סיפור הכיבושים מזווית חינוכית-תיאולוגית ולא מזווית ריאליה, על אף שלעיתים הנביא מדגיש צדדים ריאליים שלא היינו זקוקים להם לעיון חינוכי גרידא. המתעניינים בזווית ריאליה בנוגע לסוגיות כיבוש הארץ ראו בשיעור של הרב עמית גורדין.

חלק א': כיבוש יריחו

העיר הראשונה שאותה כובש עם ישראל היא יריחו. העיר יריחו כבר מוכרת לנו מכיוון שבפרק ב' יהושע שלח מרגלים בשביל "לראות את הארץ". המסקנה של המרגלים הייתה חד משמעית: "כי נתן ה' בידנו את כל הארץ וגם נמגו כל יושבי הארץ מפנינו" (יהושע ב', כד).

ואכן כיבוש יריחו מתואר ככיבוש בלי מכשולים או תקלות, בזכות העובדה שה' הוא זה שנותן לעם ישראל את יריחו, כפי שעולה בראשית סיפור הכיבוש: "ויאמר ה' אל יהושע ראה נתתי בידך את יריחו ואת מלכה גבורי החיל" (ו', ב).

למעשה כיבוש יריחו לא מתואר כמו מלחמה, אלא כמו טקס דתי: החיילים שאמורים להילחם ביושבי יריחו הם כהנים שסובבים את העיר; כלי הנשק שאיתם אמורים להילחם הם השופרות, שבהם תוקעים הכהנים; סיפור כיבוש יריחו מתמקד בנפילה הנסית של חומות יריחו, ולא בלחימה עצמה; שבעת הסיבובים עליהם מצווה ה',

ומבוצעים ע"י עם ישראל בצורה מדוייקת - מתמקדים בנפילת החומה, אך לא בלחימה; תיאור הלחימה מתמצה במילים בודדות: "וַיַּעַל הָעָם הָעִירָה אִישׁ נֶגְדוֹ וַיִּלְכְּדוּ אֶת הָעִיר", ומיד לאחר מכן הכתוב מביא את תוצאות הלחימה: השלל, הצלת רחב ושריפת העיר.

רד"ק מבהיר היטב שהלחימה ביריחו לא שייכת כלל לעולם הריאלי, אלא כולה שייכת לסודות ורמזים:

רד"ק יהושע ו', ג: אין לשאול טעם לסבות הבורא למה היתה ההקפה הזאת וטעם שבעה כהנים ושבעה שופרות ושבע הקפות ושבעה ימים וטעם ההקפה בתרועה להבהיל העם אשר בתוך העיר ותפול החומה תחתיה למען ידעו כל עמי הארץ כי ה' נלחם לישראל לא בחרב ובחנית ומספר השבעה ידוע סודו אצל מביני מדע וכן שבעה מזבחות וז' פרים וז' אלים והשביעי הוא הנבחר בימים ובחדשים ובשנים.

רד"ק מצוין שהמספר שבע חוזר בסיפור לא מעט, ואכן הוא מופיע בסיפור ארבע עשרה פעמים (פעמיים שבעה!). לפי כל זה, ניתן להבין שהנביא מציג את מלחמת יריחו כמלחמה רוחנית, או מלחמה של ה', ולא מציג מדדים אובייקטיביים בלחימה כמו למשל מה היו שלבי הלחימה מאז נפילת החומות ועד כיבוש יריחו? לשאלה זאת (ואחרות) אין מענה בפרק, מכיוון שהכתוב מציג את מלחמת יריחו כמלחמה נסית - מתחילתה ועד סופה.

חלק ב': מלחמות העי

כיבוש העי כידוע נחלק לשני חלקים: מלחמת העי הראשונה ומלחמת העי השנייה. מלחמת העי הראשונה קצרה ותמציתית. בתחילתה היא מזכירה מאוד את מלחמת יריחו, שהרי גם שם יהושע שלח מרגלים לפני כיבוש העיר, אלא שבמהרה מתגלה ההבדל הגדול בין מלחמת יריחו למלחמת העי הראשונה: לאורך הפסקה כולה ה' לא נזכר. רק לאחר המפלה הגדולה שנחלו ישראל, שמו של ה' נזכר כשיהושע פונה אליו:

יהושע ז', ז-ט: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֲהֵה אֲדֹנָי ה' לְמַה הֶעֱבַרְתָּ הָעֵבֶרֶת הָעֵבֶר אֶת הָעָם הַזֶּה אֶת הַיַּרְדֵּן לְתֵת אֶתְנֵנוּ בְּיַד הָאֲמֹרִי לְהֶאֱבִידֵנוּ וְלוֹ הוֹאֲלֵנוּ וְנִשָּׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. בֵּי אֲדֹנָי מָה אָמַר אַחֲרַי אֲשֶׁר הִפֵּךְ יִשְׂרָאֵל עָרְף לִפְנֵי אֵיבָיו. וַיִּשְׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִי וְכָל יִשְׂבֵי הָאָרֶץ וְנִסְבּוּ עֲלֵינוּ וְהִכְרִיתוּ אֶת שְׁמֵנוּ מִן הָאָרֶץ וְמָה תַעֲשֶׂה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל.

דברי יהושע חריפים מאוד, וכמעט שניתן לשמוע בקולו תלונה כלפי ה'. כמו בני ישראל במדבר שחשבו שעדיף היה להישאר במצרים, כך יהושע מעלה את האפשרות שאולי היה עדיף להישאר מחוץ לארץ, ולא לעבור את הירדן: "ולו הוואלנו ונשב בעבר הירדן".

הקב"ה עונה ליהושע שהסיבה לכשולן במלחמה היא המעילה בחרם יריחו. נדמה שהמעילה בחרם היא רק סימן לתופעה רחבה יותר. יהושע והעם ניסו להילחם בעי בכחות עצמם, ללא פניה לה' וללא התערבותו במלחמה, ולכן הלחימה הזו הייתה מיועדת מראש לכישלון.

שאלה לדיון

מלחמת יריחו ומלחמת העי הראשונה מציגים שני דגמים של מלחמה, המייצגים שני דפוסים שונים ואף הפוכים של התנהלות: האחד - מלחמה נסית לגמרי, שה' מוביל אותה והנצחון שייך לה' בלבד. והשני - מלחמה טבעית לגמרי, ללא פניה לה' וללא הסתמכות על עזרתו.

מה היתרונות ומה החסרונות בכל אחת מן הדרכים? מהי השאיפה שלנו - האם אנחנו שואפים לחיות מתוך מעורבות גלויה של ה' בכל פרט בחיינו, או שאנחנו שואפים לחיים בדרך הטבע?

נראה כי מלחמת העי השנייה מציגה דגם שלישי של התנהלות. מלחמת העי השנייה מתחילה באופן הפוך לגמרי ממלחמת העי הראשונה, שם ה' נוכח כבר בהתחלה:

יהושע ח', א: וַיֹּאמֶר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ אֵל תִּירָא וְאֵל תַּחַת קַח עִמָּךְ אֶת כָּל עַם הַמִּלְחָמָה וְקוּם עֲלֵה רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת מֶלֶךְ הָעִי וְאֶת עַמּוֹ וְאֶת עִירוֹ וְאֶת אֲרָצוֹ.

דברי ה' ליהושע בפתחת מלחמת העי השנייה מזכירים את דברי ה' ליהושע במלחמת יריחו. אלא שכבר בדברי ה' ניתן לראות את ההבדל בין שתי המלחמות. כאן ה' מצווה את יהושע לאסוף חיילים ולצאת למלחמה, בניגוד לדברי ה' במלחמת יריחו, שם ה' רק מבטיח ליהושע שהוא יתן בידם את יריחו.

מלחמת העי השנייה לא מתנהלת רק במישור רוחני (כפי שקרה במלחמת יריחו) ולא רק במישור ארצי (כפי שקרה במלחמת העי הראשונה). מלחמת העי השנייה מציגה סינתזה בין שתי המלחמות הקודמות: המלחמה מתנהלת על ידי תכסיס לחימה אך גם בעזרת ה'. נקודת המפנה בסיפור העי מתרחשת רק לאחר שה' מתערב בלחימה ומחולל נס: 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ נִטָּה בְּכִידוֹן אֲשֶׁר בְּיַדְךָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ נִטָּה בְּכִידוֹן אֲשֶׁר בְּיַד אֵל הָעֵי כִּי בְיַדְךָ אֶתְנַנֶּה וַיֵּט יְהוֹשֻׁעַ בְּכִידוֹן אֲשֶׁר בְּיַד אֵל הָעֵי.' רק לאחר שיהושע נטוה בכידון, האורב יוצא ממקומו והמארב מצליח.

חלק ג': יחסי ה' ועם ישראל בארץ

נדמה ששלושת המלחמות שבתחילת ספר יהושע מרמזות על תהליך של מעבר להנהגה אלקית חדשה של עם ישראל. במדבר עם ישראל התרגל לשמירה "צמודה" של הקב"ה. ה' דאג לעם ישראל בכל עת, ואפילו בצריכת המזון היומיומי. עם הכניסה לארץ, המן נפסק, עם ישראל אוכל מתבואת הארץ וכעת עולה השאלה מה היחס בין ה' ועם ישראל. האם גם עכשיו ה' ישמור על עם ישראל בצורה מקסימלית, והעם לא יצטרך לעשות דבר? או שמא כעת עם ישראל נמצא בארץ ועליו לקחת אחריות על מעשיו? נדמה שהתשובה לשאלה הזאת חבויה במלחמת העי השנייה. אמנם כעת בני ישראל צריכים לקחת אחריות על כיבוש הארץ, אך מצד שני - לא יתכן שהם יהיו מנותקים מה'. עליהם להמשיך לעבדו ולפנות אליו בעת צרה, וה' ימשיך ללוות את עם ישראל בארץ ויחולל נסים גדולים עבור עמו.

לאור ההבנה הזו, ניתן להסביר מדוע מעמד הר גריזים והר עיבל נעשה רק לאחר סיום מלחמת העי השנייה, ולא מיד עם הכניסה לארץ.

בספר דברים מופיע הציווי על מעמד הברכה והקללה. שם העם מצווה לערוך את המעמד ביום הכניסה לארץ:

דברים כ"ז, ב-ח: וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמַתְ לָךְ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת וְשָׂדָה אֹתָם בְּשֵׂיד. וְכַתַּבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת... וְהָיָה בְּעִבְרֹכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן תִּקְיֹמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל וְשָׂדָה אֹתָם בְּשֵׂיד... וְכַתַּבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיַּיִט.

בעקבות הפער בין הציווי בספר דברים, המצווה את העם לערוך את המעמד ביום עברם את הירדן למתואר בספר יהושע, בו מעמד הברכה והקללה נדחה אחרי מלחמת יריחו ומלחמות העי, המדרש דורש שנעשה נס לעם ישראל וכל האירועים האלה קרו ביום אחד:

תלמוד בבלי סוטה לו עמוד א: בא וראה כמה נסים נעשו באותו היום עברו ישראל את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יתר מששים מיל ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם וכל העומד בפניהם מיד נתרז.

כמה פרשנים קיבלו הנחה פרשנית זו, שמעבר הירדן ומעמד הברכה והקללה קרו באותו יום. אך גם אם מעמד הברכה והקללה ומעבר הירדן התרחשו באותו יום, הכתוב בחר להפרידם ולהביא ביניהם את סיפורי הכיבושים הראשונים.

יתכן שהמסר של סדר הסיפורים הוא שניתן לערוך את הברית המחודשת בין ה' לישראל רק לאחר שיהיה ברור מה טיב היחסים ביניהם בתקופה החדשה - בעת ישיבתם בארץ ישראל. מעמד הברכה והקללה, המהווה המשך לברית סיני וברית ערבות מואב, בא דווקא אחרי מלחמת העי השנייה, בה מובהרים היחסים בין העם ואלקיו. מעתה עם ישראל יצעד יחד עם הקב"ה, ויהיה שותף מלא להתרחשויות. מעתה האחריות על קיום העם ועל כיבוש הארץ מוטלת על עם ישראל ועל ה' במשותף. העם צריך לתרום את חלקו, אך במקביל הוא צריך להמשיך להיות מחובר לה' ולהכיר בהשגחתו ומעורבותו במלחמות על הארץ ובכל תחומי הקיום האחרים של עם ישראל.

סיכום

סיפורי הכיבוש בספר יהושע נפתחים בכיבוש הערים יריחו והעי, המייצגים פנים שונות של מעורבות ה' במלחמה. כיבוש יריחו מוצג כמלחמה נסית שבה ה' הוא הלוחם הראשי עבור עם ישראל. לעומתה, במלחמת העי הראשונה הכתוב כלל לא מזכיר את ה', והמלחמה מתוארת בלי שום התערבות של ה' - ולכן יש בה כישלון. שני צדדים דיכוטומיים אלה נפגשים במלחמת העי השנייה: מלחמה המבוססת על תכסיס מלחמתי (מארב) ובמקביל השגחת ה' במלחמה ושילוב נס מאת ה'. בשיעור ראינו שסוגיית מעורבות ה' במלחמה כפי שעולה בתחילת הספר מדגימה את שאלת היחס בין ה' ועם ישראל באופן רחב עם הגעתם לארץ ישראל.

להרחבה

על מלחמת יריחו:

[סרטון של דוד נתיב - על יריחו כאנדרטה לנצחון האלוקי](#)
[שיעור של הרב איתמר אלדר - האם כיבוש יריחו היה טקס דתי או מצבא צבאי?](#)
[מאמר של הרב ד"ר שוקי רייס - סיפור מלחמת יריחו, מבנה ומשמעות](#)

על מלחמת העי:

[פוסט של ד"ר צחי לברן על הסיבה להפסד במלחמת העי הראשונה](#)
[סרטון של הרב ינון זמיר על התגלות ה' בטבע במלחמות ישראל](#)
[פוסט של הרב יגאל אריאל - האם מלחמה צבאית ארצית היא אידיאל?](#)
[שיעור של הרב מנשה וינר - על הנצחון במלחמת העי השנייה](#)
[שיעור של הרב יעקב מדן - החטא ולקחו במלחמת העי](#)
[שיעור של הרב יובל שרלו על כיבוש העי כמפתח להבנת התערבות ה' בהיסטוריה](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

שבוע הבא נלמד את החלק השני של פרקי הכיבוש: המלחמות בדרום ובצפון.